

*Таміла Яценко,
доктор педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України*

ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ НОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Ключові слова: шкільна літературна освіта, українська література, підручник, ключові компетентності, читацька компетентність.

У контексті завдань Нової української школи актуальною є проблема створення сучасного освітнього простору, орієнтованого на навчання і виховання особистості інноваційного типу мислення та культури. Важливим чинником цього процесу, дієвим засобом формування сучасного компетентного учня є нове покоління підручників, зокрема й з української літератури. Проблемі підручникотворення з української літератури присвячені публікації Ю. Балаховської, О. Бандури, Н. Волошиної, О. Міхна, В. Оліфіренка, М. Фасолі, Т. Яценко та ін.

Авторським колективом наукових співробітників Інституту педагогіки НАПН України (А. Фасоля, Т. Яценко та ін.) на основі розробленої та апробованої у процесі педагогічного експерименту компетентісно орієнтованої методики навчання української літератури в старших класах підготовлено підручники української літератури (рівень стандарту) для учнів 10-х і 11-х класів (2018 р., 2019 р.). Ці навчальні книги відповідають сучасним освітнім завданням, як у змістовому, так і в методичному аспектах, відтак рекомендовані МОН України для впровадження в закладах загальної середньої освіти. В основу означених підручників покладено такі концептуальні положення: вивчення життя і творчості українських письменників у контексті певного історичного періоду та з урахуванням сучасних досягнень літературознавства; розгляд художнього твору як тексту культури, що відображає свідомість людей конкретної історичної доби, орієнтує на діалог у просторі культури та на діалог культур (встановлення мистецьких паралелей); формування в учня-читача особистісного ставлення до прочитаного; практикування компетентісно орієнтованих завдань; пріоритет різних видів самостійної діяльності учня.

Організацію продуктивної самостійної читацької діяльності учнів під час роботи з підручниками забезпечує окреслення траєкторії опрацювання навчального матеріалу. Навчальні цілі програмових тем деталізовано у рубриці «Читацький путівник»: визначено обсяг предметних знань і вмінь, які учні зможуть здобути, сформувати та поглибити у процесі вивчення теми, що є основою для розвитку їхніх читацької та ключових компетентностей. Призначення рубрики «Знайомство здалеку і зблизька» (підрубрики

«Портрет», «Вдача», «Захоплення», «Сторінки життєпису» тощо) – викликати в учнів-читачів інтерес до творчості митця, мотивувати до прочитання його художніх творів. Сформувати загальне розуміння творчого доробку письменника (історична доба; тематика, проблематика, загальна характеристика творчості) і проникнути в глибини художнього твору, що вивчається текстуально, допоможе матеріал рубрики «Художній світ письменника». Ідея діалогічної взаємодії з текстом конкретизується у рубриці «Читацькі діалоги», що містить теоретичний матеріал, поради учням-читачам для налагодження діалогу з текстом художнього твору. Завдання у формі читацьких діалогів спонукають десятикласників до активної співпраці, налаштовують на глибоке осмислення прочитаного. Розвиткові ключової культурної компетентності учнів сприяє змістове наповнення рубрики «Культурно-мистецький контекст» і система запитань і завдань до неї. На прикладі творчості письменників досліджуються взаємовпливи художньої літератури, музики, театру та інших видів мистецтва. Такий матеріал допомагає глибокому осмисленню ідейно-художнього змісту літературного твору, вдосконаленню вмінь проводити мистецькі паралелі у процесі його вивчення та формуванню усвідомлення української літератури як невід’ємного складника світового мистецтва. У рубриці «Запитання і завдання» збалансовано представлено компетентнісно орієнтовані запитання і завдання репродуктивного, частково-пошукового та проблемного характеру, що максимально сприяють актуалізації суб’єктного досвіду і предметних знань учнів старших класів, спонукають їх до активної аналітичної діяльності, самостійного аналізу та інтерпретації художніх творів, висловленню власних оцінних суджень, а також забезпечують вироблення вмінь діалогічного і контекстного прочитання художнього твору, усвідомлення змін у власному читацькому розвитку. На засадах компетентнісного підходу розроблено завдання рубрики «Ваші читацькі проекти», що передбачають виявлення рівня сформованості читацької компетентності учнів відповідно до критеріїв, задекларованих у чинних навчальних програмах. Рубрика «Читацьке дозвілля» пропонує завдання для поглиблення читацької та ключових компетентностей старшокласників (інтелектуальні літературні ігри, перегляд екранізацій художніх фільмів, прослуховування музичних творів тощо). Запитання і завдання рубрики «Читацький самоконтроль» орієнтують учнів на самоперевірку рівня їхніх навчальних досягнень, рефлексію виконання запланованого, виявлення змін у читацькому й особистісному розвитку.

Отже, в умовах сучасного освітнього простору означені підручники української літератури визначаються їх авторами як дієвий засіб розвитку читацької компетентності, вагомий чинник становлення учня як суб’єкта власного читацького й особистісного розвитку.

